

Notities bij het denken over kinderen en kunst

Tijl Bossuyt

Er zijn van die begrippen waarvoor je beter geen definitie zoekt. Er bestaan er al honderden, zo niet duizenden. Vele boekenkasten en bibliotheken werden ermee gevuld zonder dat we het er eensluidend een konden over zijn.

Zo vergaat het begrippen zoals "liefde" of "kunst": voor geen van beiden bestaat de universele verklaring en duiding, voor geen van hen een definitie die voor eens en altijd het denken erover stil zal leggen omdat het vraagstuk is opgelost. Het gaat zoals met ademen: "op en neer" of, beter nog: "in en uit". Zoals we onze dagen en nachten, manen en zonnen afwisselen, zo ook gaat het met deze begrippen. We verstaan het en we verstaan het weer niet, we willen het en willen het weer niet .

De vraag stellen waarom we met kinderen en kunst zouden bezig zijn (wat dat bezig zijn dan ook moge betekenen) is dan ook eerder retorisch van aard. De vraag is immers het antwoord zelf en daardoor zal het antwoord dan ook steeds een vraag in zich houden, al dan niet verscholen onder een eigen gelijk of een tijdelijke bedenking.

Maar met de stelligste zekerheid wil ik even gaan voor "dat eigen gelijk", ook al zijn het dan ook tijdelijke bedenkingen die ik stotter. Want laat het maar duidelijk zijn: wie over kunst wil praten zal stotteren, moet proberen, moet durven vallen en weer opstaan met de wetenschap dat de volgende val reeds is opgebouwd.

De geschiedenis leert ons dat we er altijd zijn mee bezig geweest. Van in de vroegste aantekeningen die we ontwaarden was er sprake van uitingsvormen met telkens andere doelstellingen, belevingsvormen, uitingsvormen, betekenissen .... Laat ons maar zeggen: "we hebben het altijd al gedaan" en dit loopt parallel met de liefde, maar ook met het tegengestelde: voor beiden is er ook het niet-liefhebben of het niet erin geloven, is er da haat, de ontkenning .... Ook die is van alle tijden en dus des mensens.

Bedenking 1 : "schattig toch"

Als een kind probeert zijn eerste contact te maken met een grijpgraag handje, een mond of wat dan ook, vinden we dat schattig. Ook al weten we dat dit over overleven gaat, over vragen naar voedsel, we vinden deze pure menselijke uitingsvorm schattig. Als later een kind probeert zijn eerste woordjes te stamelen, dan vinden we dat schattig, we herkennen erin wat we willen herkennen. Ze zei "mama", roept de moeder verrukt, de vader houdt het bij iets wat op "papa" lijkt , de waarheid doet er niet toe, we vinden het schattig. Nog later tekent een kind een bijna cirkel en alweer zijn we verrukt en vinden we dat prachtig,: "kijk: zij/hij tekent reeds cirkels". Nog een poos verder in het bestaan zijn we verbaasd over het bouwen van torens, het leggen van popjes op een rij, het sorteren van kleurtjes, het nabootsen van de grote werkelijkheid in een spel. Allemaal uitingsvormen om wat grip te krijgen op die grote wereld daarbuiten. Allemaal tekenen van een normale groei en een drang om grip op te krijgen op die grote wereld waaraan we willen deelnemen en die we graag mee willen sturen ter ere en meerdere glorie van zelfvoldoening en liefde voor de ander. Al kan dat ook gepaard gaan met duizenden andere emoties (haat, afschuw, misprijzen ....), ik hou het bij het positieve en formuleer het als liefde.

Maar laat ons dit onthouden: wanneer een kind vanzelf, uit eigen wil en groeikracht op zoek gaat naar uitingsvormen , waarom zouden we er dan niet mee bezig zijn, waarom zouden we niet een helpende hand uitsteken om dit te bevorderen, te verruimen, te stimuleren? Zoiets heet dan ook gewoon opvoeden, toch?

Bedenking 2 : "opvoeden"

Opvoeden is een begrip waartoe ik mij aangetrokken voel, maar dat ik tegelijkertijd verafschuw. Opvoeden doen we immers zelf: niemand heeft mij opgevoed, hoogstens

gevoed, en ik heb aangenomen en afgestoten. En dat in volkomen harmonie met mijn genetische eigenschappen, mijn mogelijkheden, onmogelijkheden, mijn passies, mijn wil en onwil en dat allemaal in een voortdurend proces van een lach en een traan. Ik weet dat, hoe systematischer mijn opvoeders het probeerden aan te pakken, hoe groter mijn verzet werd. Karakter, zei men dan wel eens (soms bedoelde men gewoon "slecht karakter", een docent in het middelbaar zei zelfs: "geen karakter").

Anderen hielden van die helpende systematiek en hadden hem zelfs nodig. Het meeste voelde ik mij thuis bij het vrij bewegen: eerst over beekjes en in weiden (ik woonde op den boerenbuiten, ver van het geweld de stad, het lawaai, de drukte van musea, bioscopen ...) rondwalend in de velden. Later ontdekte ik het bewegen op muziek; dat gaf nog meer voldoening. Eerst zag ik het bij mijn moeder als ze aan het poetsen was: alles aan de kant, muziek op en hopla daar ging ze dan. Een feest was het, een vrijheidsfeest in volle betekenis. Stiekem deed ik haar na, en ja: bevrijdend was het en of het nu Vivaldi was of een Argentijnse tango die de maat stimuleerde of de beleving een kans gaven, dat weet ik niet meer. Maar wat bleef was de herinnering aan de grote vrijheid die het mij gaf om mijn emoties, verlangens (al dan niet naar moeder) gedachten, over wat was en komen zou, kon vormgeven. Ik ben het nooit meer kwijtgeraakt en nog koester ik het na een tijdje in mijn loopbaan eerst als danser en later als wat men artistiek leider noemt van een groep kunstzinnig geïnspireerden die elke gelegenheid te baat nemen om elk mens zijn bewegingsruimte te stimuleren.

Naast dit was er ook mijn vader die mij meenam naar concerten en theaters, mij liet luisteren naar de radio (al dan niet gewild). En toegegeven: soms was het echt gekweel vond ik toen of waren het bizarre ontmoetingen, maar dikwijls zat ik ook vol verwondering te kijken of te luisteren naar iets wat ik (nog)niet begreep en dat er blijkbaar toe deed. Want de grote mensenwereld sprak over prachtig, over mooi, over goed gedaan ... Daar wil je als kind toch het fijne van weten. Dat maakte mij nieuwsgierig, de ware aard van animatie dus. Zo gaat dat met opvoeden, die gaat uit van de nieuwsgierigheid en het nieuwsgierig maken.

Bedenking 3 : De background, het milieu waarin je opgroeit

Ik onthoud enkel dat het als van nature is, de kunst ontmoeten. Als men het niet ontkent of het je niet verbiedt, ontmoet je hem als vanzelf: de kunst en zijn diverse uitingsvormen. En ja, milieu en background spelen een rol van betekenis, van zeer grote betekenis. Maar ik zag

nog geen enkel milieu waar het niet aanwezig was. Ooit kwam ik in contact met pas aangespoelde kinderen uit een vluchtelingennetwerk. Ook bij hen waren er veel uitingsvormen en grote interesse in samen zingen, naar gezangen luisteren, boetseren van naar mijn oordeel sterk gestileerde vormen voor hun leeftijd. En ja zij hadden dit nodig om te verwerken wat ze hadden meegemaakt, maar ook omwille van de samenhang. Ook hier weer kreeg kunst een betekenis, aangepast aan zowel de noodzaak van de maker als aan de beleving. Zo doen wij dat: wij maken de kunst die we nodig hebben en beleven de kunst al naargelang onze noodzaak.

En nog dit: als het milieu tekortschiet, moeten we bijspringen. Daarom hebben we onderwijs, jeugdwerk, gespecialiseerde kunstorganisaties, allemaal ontstaan uit de noodzaak van het gemis of uit de wil om toe te voegen waar het niet aanwezig is. Allen zijn ze nodig: ik zag nog nooit een kunstinstelling die aan de noodzaak werkt uit zelfgewin. Zij die dat wel deden, lieten net de noodzaak voorbijgaan en maakten van kunst een te consumeren goed, een kwalijke zaak. Maar ook een die bestaat en vanuit subsidiërend oogpunt een te bestrijden goed.

Bedenking 4 : De Noodzaak

Ik vernoemde het daarnet: er is steeds "noodzaak", een niet zonder kunnen, zoals we niet zonder in- of uitademen kunnen. Zoals we ons onderwerpen aan dag en nacht, zo ook is onze verhouding met de kunst. We hebben ze nodig en van tijd tot tijd verwerpen we ze als "teveel, overbodig" om dan bij de minste vorm van troost die we nodig hebben, teruggrijpen naar muziek, een beeld een paar woorden op een rij. Maar even goed bij het vieren van geluk of het eren van schoonheid of het benaderen daarvan.

Ook kinderen doen dat. Toen ik voor een opdracht eens wou inventariseren hoeveel jongeren (tieners) schreven, of beter gezegd: literatuur bedreven, was de berg post (werkelijk postzakken vol) niet te overzien. Zowat elke jongere schreef wel eens een gedicht of een tekst, puur uit eigen vrije wil, of was het de noodzaak die hen dreef? De noodzaak van droefheid, geluk, verliefdheid, ongenoegen over het een of het ander? En schrijven is denken. Maar ook tekenen, klanken op een rij zetten en muziek maken, garageboxen vol met jongeren die eerst imiteren en daarna componeren. Het lijkt iets te zijn waar we niet zonder kunnen. Tot men ons zegt dat het onzin is en we maar beter iets nuttigs doen.

Bedenking 5 : waarom wel of niet?

Het is niet eens een vraag of het al dan niet moet. Het is er, en steeds aanwezig. Of we dat nu willen ontkennen, verstoppen of laten stoppen, de drang naar uiting, de drang naar het begrijpen en grijpen van onze werkelijkheid, is er altijd en overal. Dat is dan ook de ware betekenis en plaats van de kunsten. Soms is ze heel sterk, soms met mate.

Het staat veraf van het kunstproduct als louter objectiverende aanwezigheid, maar heeft er alles mee van doen. Want ook de kunstenaar geeft vorm, zet in een bepaalde orde zijn werkelijkheid neer. Dit ontmoeten, beleven, proberen te begrijpen, is een stuk van onszelf begrijpen. Waarom zouden we dat kinderen ontnemen? Zodoende is kunst, of het nu voor kinderen of groteren is, eerder een gebeuren dan een product. Elke mens neemt zijn werkelijkheid waar, ordent zijn weten en niet-weten, drukt zich uit door dat inzicht. Dit gaat gepaard met het overwinnen van angsten, het ontwikkelen van een steeds complexer wordende taalgevoeligheid (warmee ik beeld-, klank-, bewegingstalen, bedoel en ook literatuur, muziek.....). Met het gebruikmaken en ontwikkelen van aangeboren gaven zoals creativiteit en expressievermogen. Het leren zien van anderen hun werkelijkheid en daarop reageren door reflectie en kritiek. Het is net die zich ontwikkelende intelligentie die ons inzicht en relativiseringsvermogen verschaft om te worden tot wie en wat we zijn. Naast alle andere inzichten van wetenschap en ervaringen is dat "nutteloze nuttige bezig zijn" met de kunsten een absolute noodzaak. Waarom zouden we dat niet elk kind gunnen? Het lijkt mij een misdaad tegen de mensheid om dit alles te ontkennen.

En tot slot

Deze bedenkingen (die ook in meerde lezingen werden gebruikt maar in andere bewoordingen), mijn matig gestotter, mijn eigen grote gelijk, schreef ik ver weg van de menselijke drukte, ergens tussen de velden, de bergen en een zee. Ik wilde geenszins volledig zijn, maar enkel uitdrukken wat we allang weten of moesten weten: "De kunst is een gebeuren onder mensen". Hoe meer noodzaak, hoe groter de kunstactiviteit: zelfs hier, op deze eenzame plek, ontmoet ik mensen die ze met geestdrift bedrijven. En ja, ergens niet ver hier vandaan kriebelt een kind enkele lijnen op papier en neuriet een paar klanken. Ik neem aan dat dit ter ere van mijn grote gelijk is.

Tijl Bossuyt is artistiek en zakelijk leider van de kunstorganisatie "De Veerman" die zich specialiseert in "kunst & educatie". In een vorig leven was hij danser en docent dans, later studeerde hij beleidsontwikkeling kunsteducatie aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht en volgde een kunstmanagementopleiding.

Voor meer info consulteer www.veerman.be